

VERSLAG 1^E VERGADERING EXPERTGROEP

Versie 10 december 2021

datum 25 november 2021
tijd 16.00 uur tot 18.00 uur
onderwerp Gezondheidseffecten windturbines

De voorzitter van de expertgroep opent de vergadering en introduceert de agenda voor de bijeenkomst. De agenda is als volgt:

1. Werkwijze
2. Gespreksnotitie
3. Vervolgafspraken

Na een kennismakingsronde waarin de leden zichzelf voorstellen en toelichten op basis van welke kennis en expertise ze deelnemen aan de expertgroep, worden de agendapunten stapsgewijs doorgenomen. In dit verslag is een samenvatting van het gesprek te lezen.

1. Werkwijze

De voorzitter licht allereerst het document *20211119 Aanpak Gezondheidseffecten windturbines* toe. Hierin staat een voorstel voor de werkwijze van de expertgroep. In het gesprek over de werkwijze ging het allereerst over de samenstelling van de expertgroep.

- ▶ Eén van de leden van de expertgroep vraagt zich af hoe de samenstelling van de expertgroep tot stand is gekomen. Hij constateert dat er maar één arts in de expertgroep zit terwijl het over gezondheidseffecten gaan. Daarnaast zijn twee wetenschappers niet toegelaten tot de expertgroep. Tot slot is onduidelijk op grond waarvan de huidige experts zijn aangedragen.

De voorzitter van de expertgroep licht toe hoe de samenstelling van de expertgroep tot stand is gekomen. Dit staat tevens beschreven in het document *20211119 Aanpak Gezondheidseffecten windturbines*. Verder stelt de expertgroep vast dat zij zijn voorgedragen door bepaalde organisaties. Echter, de experts brengen hun persoonlijke opvattingen in en niet het standpunt van deze organisaties.

- ▶ Weten we of leden van de expertgroep conflicterende belangen hebben?

Het secretariaat van de expertgroep levert een formulier aan wat de experts kunnen invullen om aan te tonen dat zij geen conflicterende belangen hebben. De voorzitter van de expertgroep beoordeelt de ingevulde formulieren in samenspraak met de expertgroep.

De gemeente heeft bij de voorzitter van de expertgroep het verzoek ingediend om tussen nu en 10 december a.s. in een memo te reageren op het concept-afwegingskader. De voorzitter is benieuwd hoe de aanwezigen hierover denken.

- ▶ Er wordt geconcludeerd dat oorspronkelijk was voorzien dat het tussenrapport van de expertgroep (eind december) als input zou dienen voor het afwegingskader. Met het verzoek van de gemeente zou dit naar voren gehaald worden.
- ▶ De aanwezigen zijn het erover eens dat het onverstandig is als de expertgroep voor 10 december gereageerd op het afwegingskader. Het is eigenlijk een te kort tijdsbestek om gedegen inhoudelijk te reageren. Daarbij komt dat er dan ook geen ruimte is voor de klankbordgroep om inbreng te leveren.

- ▶ De voorzitter stelt voor om terughoudend te reageren op het verzoek van de gemeente en aan te geven dat de kans klein is dat het gaat lukken om voor 10 december a.s. te reageren.

Het gesprek gaat vervolgens, naar aanleiding van het conceptverslag van de bijeenkomst van de klankbordgroep 23 november jl., over het samenspel tussen de expertgroep en de klankbordgroep.

- ▶ De voorzitter sluit aan bij de volgende bijeenkomst van de klankbordgroep op 2 december a.s.
- ▶ De aanwezigen zijn het erover eens dat het goed is dat de voorzitter aansluit tijdens de bijeenkomst en vinden dat daarmee voldoende het 'persoonlijke contact' tussen beide gremia wordt gelegd.

Hierna gaat het gesprek verder over de reikwijdte van het advies en waar het advies gaat landen.

- ▶ Er wordt aangegeven dat het belangrijk is om onderscheid te maken tussen kwantificeerbare effecten die een plek krijgen in de m.e.r. en andere effecten zoals bezorgdheid en betrokkenheid bij de planvorming die niet kwantificeerbaar zijn of geen direct effect hebben.
- ▶ Het advies van de expertgroep richt zich op gezondheid en windturbines. Dit betekent dat de expertgroep kijkt naar gezondheidseffecten, niet naar welzijn in algemene zin of betrokkenheid bij de planvorming van windturbines.
- ▶ Er is daarnaast onduidelijkheid of het advies van de expertgroep als input dient voor de m.e.r. of voor het afwegingskader van de gemeente.
- ▶ De voorzitter geeft aan dat het advies van de expertgroep bedoeld is als input voor een afwegingskader voor gezondheid. Dat afwegingskader kan dan o.a. gebruikt worden voor de m.e.r.

2. Gespreksnotitie

In het tweede deel van de vergadering bespreekt de expertgroep de gespreksnotitie 20211119 *Gespreksnotitie gehanteerde normen voor winturbines en gezondheid*. Het gesprek begint met de definitie van gezondheid.

- ▶ Als het gaat over gezondheid en windturbines ligt de nadruk (op basis van de gangbare normen en literatuur uit de gespreksnotitie) op geluidhinder.
- ▶ Tegelijkertijd is gezondheid een ontzettend breed begrip dat lastig is te definiëren. Daarbij kunnen windturbines indirect, vanwege de hinder die ze veroorzaken, van invloed zijn op andere gezondheidseffecten.

Eén van de experts stelt de vraag of de expertgroep alleen naar objectief meetbare gezondheidseffecten of ook naar subjectief meetbare gezondheidseffecten gaat kijken.

- ▶ Hinder en slaapverstoring zijn belangrijke aspecten om te onderzoeken in relatie tot gezondheid en windturbines en dit zijn subjectieve effecten. De expertgroep vindt het daarom belangrijk om ook naar subjectief meetbare gezondheidseffecten te kijken.

Het gesprek gaat vervolgens over de huidige normen en richtlijnen en de gangbare literatuur waarop deze normen en richtlijnen zijn gebaseerd. De voorzitter stelt voor om als werkwijze te hanteren dat de expertgroep blinde vlekken in de huidige normen en literatuur identificeert. Vervolgens kan de expertgroep de gekozen onderwerpen in de komende bijeenkomsten nader onderzoeken. Voor ieder nader te onderzoeken onderwerp is het van belang dat wordt gekeken of:

- ▶ het beschikbare onderzoek daadwerkelijk gerelateerd is aan windturbines;
- ▶ de externe validiteit, gelet op de onderzoeksopzet, van het beschikbare onderzoek voldoende betrouwbaar is;
- ▶ het onderzoek niet onderzocht is of dat het onderzocht is en er geen relatie is gevonden;
- ▶ er onderzoek beschikbaar is over andere geluidsbronnen dat redelijkerwijs te vergelijken is.

De expertgroep komt in het gesprek tot een eerste lijst blinde vlekken, deze is als volgt:

1. Gezondheidseffecten voor kinderen
2. Gezondheidseffecten voor mensen met risicofactoren (zoals ouderen met vaak chronische aandoeningen)
3. Gezondheidseffecten van laagfrequent geluid en infrageluid
4. Invloed van verschillende geluidbronnen op elkaar (cumulatie en maskering)
5. Vrijkomen van schadelijke stoffen (bijv. Bisfenol A) door eroderen wieken
6. Invloed van (tip)hoogte van windturbines op gezondheidseffecten
7. Vergelijking van ervaren hinder door windturbines met andere geluidbronnen (zoals wegverkeer en vliegverkeer)

3. Vervolgafspraken

Aan het eind van de bijeenkomsten worden de volgende afspraken gemaakt:

- ▶ Iedere expert rijkt per onderwerp (zie lijst hierboven) relevante literatuur aan het secretariaat aan.
- ▶ Het secretariaat deelt de lijst hierboven met de klankbordgroep en vraagt de leden van de klankbordgroep om de lijst aan te vullen.
- ▶ Het secretariaat maakt voor de volgende bijeenkomst een gespreksnotitie waarin de literatuur over 3 of 4 thema's is samengevat.